

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ У СИСТЕМІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

IDENTITY AS A REALIZATION OF THE VALUE-SEMANTIC SPHERE IN THE SYSTEM OF PERSONAL LIFE-CREATION

У статті висвітлено результати дослідження зв'язку ціннісно-смыслової сфери особистості, як системи її життєвих орієнтирів, смислів, переконань із самоповагою та особистісними рисами як ідентитетами життєтворчості особистості. Розглянуто основні складники життєтворчості в контексті особистісно-орієнтованого підходу, де ключовими є цілепокладання, суб'єктність, ціннісно-смыслова сфера, рефлексія, ідентичність, творче ставлення до життя, саморегуляція, зрілість, внутрішня мотивація, психологічна готовність до змін. У дослідженні застосовано комплекс методів. Висвітлено види і типи ідентичності особистості, а також їх загальні властивості. У дівчат спостерігається внутрішня узгодженість між особистісними рисами та ціннісно-мотиваційною сферою, зокрема, нейротизм корелює із самоповагою, а конформізм – із традиціоналізмом. Водночас виявлені суперечливі зв'язки, як-от позитивна асоціація гедонізму з владою та негативна – з досягненням, що свідчить про складну й неоднорідну структуру цінностей. Юнакам властиві як гармонійні поєднання (наприклад, відкритість – стимуляція – самостійність), так і певні конфлікти цінностей (відкритість – досягнення). Це свідчить про складну структуру їхньої особистісної та ціннісної сфери, які водночас прагнуть незалежності, творчості, моральності, але й орієнтовані на безпеку, соціальні норми та досягнення.

Загалом, отримані результати дозволяють зрозуміти те, як поєднуються різні аспекти ціннісних орієнтацій і рис особистості у студентів, а також підкреслюють значущість їхнього взаємовпливу на рівні психосоціального функціонування.

Ключові слова: ідентичність, життєтворчість, складники життєтворчості, зміст і структура ідентичності, ціннісно-смыслова сфера особистості, смисли, самоповага, особистісні риси.

The article presents the results of a study exploring the relationship between the value-semantic sphere of the personality—as a system of life orientations, meanings, and beliefs—and self-esteem as well as personality traits understood as identities of personal life-creation. The main components of life-creation are examined within a personality-oriented approach, where key elements include goal-setting, subjectivity, the value-semantic sphere, reflection, identity, a creative attitude toward life, self-regulation, maturity, internal motivation, and psychological readiness for change. A comprehensive set of methods was applied in the research. The article also highlights the types and forms of personal identity and their general characteristics. Among female participants, an internal coherence between personality traits and the value-motivational sphere was observed, notably neuroticism correlating with self-esteem and conformity correlating with traditionalism. Simultaneously, contradictory relationships emerged, such as a positive association between hedonism and power and a negative one between hedonism and achievement, indicating a complex and heterogeneous value structure. Male participants exhibited both harmonious combinations (e.g., openness–stimulation–independence) and certain value conflicts (openness versus achievement), reflecting a complex structure of their personality and value spheres, which simultaneously strive for independence, creativity, and morality while also emphasizing security, social norms, and achievement. Overall, the findings offer insights into how various aspects of value orientations and personality traits combine in students, underscoring the significance of their mutual influence on psychosocial functioning.

Key words: identity, life-creation, components of life-creation, content and structure of identity, value-semantic sphere of personality, meanings, self-esteem, personality traits.

УДК 159.923 (075.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.74.42>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Лелюк М.Г.
аспірант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Траверсе Т.М.
д.психол.н., професор,
завідувач кафедри
соціальної психології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Вступ. Нині зростає потреба в нових підходах до осмислення смисложиттєвих орієнтацій людини, її відповідальності за власне життя, процесів самоактуалізації, самореалізації в умовах війни і в повоєнному житті. З огляду на це, проблема життєтворчості особистості є актуальною.

Метою статті є висвітлення результатів піло-тажного дослідження зв'язку ціннісно-смыслової сфери особистості, як системи її життєвих орієнтирів, смислів, переконань із самоповагою та особистісними рисами як ідентитетами життєтворчості особистості.

Огляд літератури. Проблема життєтворчості розробляється в багатьох методологічних традиціях психологічної науки, що своєю чергою зумовлює трактування її змісту і структури як цілісного явища. Ідеться насамперед про: а) процес самореалізації, конструювання свого власного

життєвого шляху (гуманістичний підхід); б) творчість як відповідь на екзистенційні кризи і пошук сенсів буття (екзистенційний підхід); в) засвоєння моделей поведінки, визначальний вплив середовища та процесу навчання (біхевіористи та не-біхевіористи); г) результат сублімації, цілісного інтегрування психічного (свідомого / несвідомого), подолання внутрішньо-особистісних суперечностей, конфліктів (психоаналітичний підхід); ґ) життєвий шлях, як індивідуальну траєкторію розвитку особистості, про системотвірні ціннісні орієнтири, особистісні риси та властивості, про суб'єктність загалом (вітчизняні вчені); ж) розкриття внутрішнього потенціалу особистості де життєтворчість є механізмом долаття життєвих нормативних і ненормативних криз (А. Коваленко, К. Безверха [12], Є. Головаха, Н. Паніна [7], Т. Титаренко [22] та ін.).

Життєтворчість вважають чинником особистісної зрілості, стійкості, креативності. Це інтегративне явище охоплює активну, смислову діяльність особистості щодо побудови власного життя в умовах викликів [1]. У різних методологічних підходах дослідники її розкривають через поняття свободи, суб'єктності, цінностей, самореалізації, індивідуальності, адаптації, сублімації тощо. Згідно з особистісно-орієнтованим підходом [6; 10; 11; 16; 21; 22; 24] ключовими складниками життєтворчості вважають: цілепокладання, як здатність усвідомлено визначати життєві цілі та напрям особистісного розвитку; суб'єктність, тобто активна позиція щодо власного життя, здатність бути автором і творцем життєвого шляху; ціннісно-смислова сфера, як система життєвих орієнтирів, смислів, переконань; здатність до рефлексії, до осмислення власного досвіду, аналізу життєвих подій, корекції життєвої стратегії; сформована ідентичність, як відчуття цілісності, самототожності, безперервності «Я» в часі й у різних життєвих ситуаціях; творче ставлення до життя, а саме гнучкість, ініціативність, вміння знаходити нестандартні рішення, створювати нові життєві форми; саморегуляція, як здатність планувати, прогнозувати та контролювати життєвий шлях, адаптуватися до змін; психологічна зрілість, як такий рівень розвитку особистості, який дозволяє їй здійснювати усвідомлений життєвий вибір і нести за нього відповідальність; внутрішня мотивація, тобто прагнення до самореалізації, розвитку, реалізації свого потенціалу; психологічна готовність до змін, як відкритість до нового досвіду, готовність переглядати життєві стратегії та рішення. Ці складники забезпечують не лише адаптацію до життя, а активне, усвідомлене і відповідальне його конструювання.

Проте системотвірними є ціннісно-смислова сфера, як система життєвих орієнтирів, смислів, переконань, оскільки вона задає напрям дій і рішень особистості, які своєю чергою пов'язані з типами і видами її ідентичностей [5; 8; 13; 23].

Ідентичність, як психологічний конструкт, як властивість особистості, формується в процесі соціалізації через ідентифікацію особистості з різними соціальними групами, ролями та індивідами [3; 15]. Цей процес забезпечує засвоєння норм, цінностей і моделей поведінки, а також сприяє формуванню «Я-концепції» особистості, чуття соціальної приналежності та індивідуального світогляду. Ідентичність виконує важливі функції – інтегративну, адаптаційну, регулятивну, – що забезпечує взаємозв'язок між біологічними, соціальними та особистісними рівнями існування людини.

Ідентичність окреслює сферу самосвідомості, межі індивідуального досвіду, діючих тут і зараз культурних кодів особистості, що є визначальними у її взаємодії з соціумом. Вона постає як відповідь на питання: «Хто я?» у конкретному соціальному контексті та розкривається через приналежність до спільнот – професійних, етнічних, громадянських

тощо. Сучасна психологія розглядає ідентичність як динамічну систему, що охоплює як внутрішній образ себе, так і здатність діяти як суб'єкт, активно впливаючи на свою життєву траєкторію.

Зазвичай, особа має систему ідентичностей, які розрізняються за різними критеріями, а саме: за стабільністю, рівнем розвитку, змістом [9; 10; 16]. За змістом, тобто за сферою прояву, виокремлюють такі види ідентичностей: особистісна ідентичність, тобто образ себе, який включає самооцінку, рефлексію, особистісну сталість, усвідомлення унікальності, неповторності індивіда; соціальна ідентичність – ототожнення себе з певною соціальною групою (професійною, гендерною, віковою тощо); статеві і гендерні ідентичності – усвідомлення себе як представника певної статі; професійна ідентичність – ідентифікація з певною професією, відчуття себе фахівцем; культурна ідентичність – ототожнення себе з культурними традиціями, звичаями, мовою; етнічна ідентичність, як відчуття належності до певної етнічної спільноти; національна ідентичність – ототожнення з нацією, державою; релігійна ідентичність – належність до певного віросповідання чи конфесії; громадянська ідентичність – усвідомлення себе як громадянина певної країни, активного члена суспільства.

За стабільністю та структурою виокремлюють такі види ідентичностей: стрижнева ідентичність, як найбільш глибинний рівень, що зберігається протягом життя; ситуативна ідентичність, яка активізується залежно від конкретної ситуації чи контексту; множинна ідентичність, як поєднання кількох ідентичностей, актуальних у різних соціальних ролях.

За рівнем розвитку говорять про такі види ідентичностей: дифузна ідентичність, тобто нечітке, нестале усвідомлення себе (переважно в підлітковому віці); досягнута ідентичність, як усвідомлене, сформоване почуття себе; нав'язана ідентичність, тобто та, що прийнята під тиском авторитетів чи соціального середовища; мораторій на ідентичність як стан активного пошуку себе без остаточного визначення.

Проте, всім цим видам ідентичностей особистості властиві загальні характеристики, а саме: множинність, оскільки особа має кілька ідентичностей водночас; гнучкість – залежно від контексту актуалізуються різні ідентичності; цілісність, як гармонійна узгодженість і взаємодоповнюваність окремих ідентичностей; динамічність, оскільки ця система розвивається протягом життя.

З усім тим, у процесі життєтворчості ці всі види ідентичностей з'являються в онтогенезі за певною закономірністю. У процесі соціалізації в людини поступово формуються різноманітні типи ідентичностей – особистісна, соціальна, етнічна, громадянська тощо, які перебувають у взаємозв'язку та взаємовпливають одна на одну (Г. Таджфел, Дж. Тернер [26] та ін.). Ідентичність розглядається як динамічний процес постійної взаємодії людини з соціальним середовищем, у якому не лише

засвоюються соціальні ролі, але й формується індивідуальне «Я», що визначає особисту унікальність людини.

У структурі ідентичності значну роль відіграють як особисті характеристики індивіда, так і його орієнтація на соціальне середовище, що підкреслюється у працях таких дослідників, як Ю. Бацанова [2], Л. Нагорна [14], Г. Остроухова [19], Л. Снігур [18], Л. Сокурянська [19] та ін. У цьому контексті, ідентичність є результатом соціалізації та ресоціалізації особистості, будучи механізмом її інтеграції у соціокультурний простір (Р. Синельников [17], Г. Стасюк [20], В. Хомрач [25] та ін.).

Загалом йдеться про первинні і вторинні ідентичності. Первинні ідентичності, як базові, фундаментальні форми ідентифікації, формуються на ранніх етапах життя і мають відносно сталий характер. Вони практично не підлягають зміні протягом життя і визначають базову приналежність особистості до людських, соціокультурних спільнот. Серед них виокремлюють статеву / гендерну ідентичність, тобто усвідомлення себе як представника певної статі; етнічну ідентичність, як при належність до певної етнічної групи; національну ідентичність, як ототожнення себе з нацією або країною; мовну ідентичність, яка пов'язана з рідною мовою та мовою соціалізації; релігійна ідентичність (якщо формувалася змалку). Ці ідентичності здебільшого не обираються особистістю, а успадковуються чи нав'язуються середовищем.

Вторинні ідентичності формуються пізніших етапах онтогенетичного розвитку особистості в процесі соціалізації, професійного розвитку, самовизначення й особистісного зростання. Вони є більш гнучкими, оскільки можуть змінюватися залежно від досвіду, контексту, прийнятих рішень. Ці ідентичності фіксують ціннісний вибір особистості та її соціальної активності. Серед таких ідентичностей найпоширенішими є професійна ідентичність, як ототожнення себе з певною професійною сільнотою та фаховою діяльністю; політична ідентичність, як ідентифікація з ідеологією або політичною позицією; громадянська ідентичність, як активна участь у громадському житті; соціально-рольова ідентичність; світоглядна ідентичність, як філософські або релігійні переконання, сформовані в дорослому віці.

Отже, взаємозалежність ідентичностей – первинних («Хто я з самого початку?» і вторинних («Що для мене цінне й ким я вирішив стати в процесі життя?»), – допомагає краще зрозуміти процес життєтворчості особистості, її структуру, механізми соціалізації, а також пояснити суперечності й конфлікти ідентичностей особистості, які зумовлюються кризовими періодами, змінами середовища або її переконань [4; 6; 11; 12].

Методи. У пілотажному дослідженні взаємозв'язків ціннісних орієнтацій особистості з особистісними рисами в змісті життєтворчості особистості використано такий блок методів: а) теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація отри-

маних даних з проблеми дослідження; б) емпіричні – опитування, спостереження, а також психодіагностичні методики: Методика «Велика п'ятірка BFI-10» (адаптація О. Сердюк, Б. Базима); «Методика «Шкала для вимірювання рівня самоповаги (М. Розенберг); Методика PVQ «Портрет цінностей» (Ш. Шварц, адаптація І. Семків); в) методи математично-статистичної обробки даних – коефіцієнт альфа Кронбаха, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, тест Шапіро–Уїлка.

Емпірична база. У дослідженні взяло участь 36 осіб, студенти різних підрозділів (факультетів та інститутів) закладів вищої освіти. Серед них 18 осіб – дівчата, 18 осіб – юнаки віком 16 до 24 років; 18 осіб – студенти-філософи, 18 осіб – студенти-психологи.

Отже, у пілотажному дослідженні здійснено опитування студентів з використанням психодіагностичних методик, для чого використано онлайн-анкетування на базі платформи Google Forms.

Емпіричні дані оброблено за допомогою статистичного програмного забезпечення Statistica. Після збору первинних емпіричних даних перевірено надійність інструментарію шляхом обчислення коефіцієнтів альфа Кронбаха, які свідчать про внутрішню узгодженість шкал та достовірність отриманих результатів. Так, за методикою «BFI-10» виявлено прийнятний коефіцієнт надійності методики ($\alpha = 0,61$); за методикою «Шкала самооцінки» (М. Розенберг) коефіцієнт α становить 0,79; за методикою «Портрет цінностей / PVQ» (Ш. Шварц) α становить 0,90.

При подальшій перевірці нормальності розподілу зібраних даних з'ясовано умови коректного застосування статистичних критеріїв у подальшій роботі. Перевірка за тестом Шапіро–Уїлка зумовили вибір коректних математико-статистичних процедур для інтерпретації даних.

У результаті отримано результати, які свідчать про особливості змісту і структури ідентичності студентської молоді. Здійснений поділ вибірки за параметрами статі, приналежності до академічної спеціальності (філософи та психологи) мав результатом змістові й структурні особливості проявів ідентичності в кожній із виокремлених груп. Встановлено статистично значущі взаємозв'язки між різними складниками ідентичності у цих групах.

У роботі використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, оскільки це універсальний підхід, що дало змогу опрацювати дані з будь-яким типом розподілу, тобто подано аналіз зв'язків поміж усіма можливими парами показників по кожній з досліджуваних груп.

На основі результатів кореляційного аналізу за Спірменом виявлено низку статистично значущих зв'язків середньої сили між різними психологічними змінними, що свідчить про певну взаємозалежність між ними. Усі коефіцієнти кореляції перебувають у межах від 0,52 до 0,68, що відповідає середньому рівню зв'язку, а всі значення p свідчать про високу статистичну значущість ($p < 0,001$) (таблиця 1).

Таблиця 1

**Зміст і структура ідентичності в групі дівчат
(результати кореляційного аналізу за критерієм Спірмена)**

Індикатори	Критерій Спірмена	p-value (Стат. значимість)	Опис
Самоповага і Нейротизм	0,67101	0,000124	Зв'язок середній
Конформізм і Традиціоналізм	0,58108	0,000018	Зв'язок середній
Влада і Конформізм	-0,53808	0,00006	Зв'язок середній, обернений
Стимуляція і Самостійність	0,57213	0,000172	Зв'язок середній
Універсалізм і Доброзичливість	0,53217	0,000024	Зв'язок середній
Універсалізм і Безпека	0,55399	0,000064	Зв'язок середній
Гедонізм і Досягнення	-0,521614	0,00013	Зв'язок середній, обернений
Гедонізм і Влада	0,62261	0,00015	Зв'язок середній
Відкритість і Самостійність	0,68387	0,000071	Зв'язок середній
Досягнення і Влада	0,665596	0,000131	Зв'язок середній

У ході дослідження встановлено низку статистично значущих кореляцій середньої сили, які свідчать про певну узгодженість між характеристиками ціннісно-мотиваційної сфери та структурою особистості.

Насамперед, було виявлено позитивний зв'язок середньої сили між самоповагою та нейротизмом ($r = 0,671$; $p = 0,000124$). Це дещо парадоксальний результат, адже нейротизм зазвичай асоціюється з нестійкістю самооцінки. Але можна припустити, що у даній вибірці підвищена емоційна чутливість сприяє саморефлексії, що, своєю чергою, може підтримувати більш стабільне усвідомлення власної цінності.

Також значуща позитивна кореляція між цінностями конформізму та традиціоналізму ($r = 0,581$; $p < 0,001$), що цілком відповідає змісту цих орієнтацій: обидві спрямовані на збереження стабільності, дотримання соціальних норм та повагу до культурної спадщини. Це підтверджує узгодженість нормативно-регулятивної складової ціннісної структури особистості у дівчат.

Обернений зв'язок між цінністю влади та конформізмом ($r = -0,538$; $p < 0,001$) також заслуговує на увагу. Відмова від підпорядкування нормам і схильність до домінування можуть виявлятися у тих дівчат, для кого авторитет, сила та контроль є вищими за соціальну злагоду. Отже, прагнення влади може суперечити орієнтації на суспільне схвалення та правила.

Подібну послідовність демонструють також інші пари цінностей. Цінність стимуляції позитивно ко-

релює з самостійністю ($r = 0,572$; $p = 0,000172$), що є логічним: прагнення до новизни та змін супроводжується високою автономією у прийнятті рішень. Ті, хто цінує стимуляцію, зазвичай віддають перевагу свободі дії та особистому вибору.

Універсалізм позитивно пов'язаний із доброзичливістю ($r = 0,532$; $p = 0,000024$) і безпекою ($r = 0,554$; $p = 0,000064$). Це свідчить про те, що дівчата є соціально відповідальними, орієнтованими на загальне благо, й водночас цінують стабільність і турботу про ближнє оточення. Доброзичливість, своєю чергою, посилює альтруїстичні та моральні мотиви універсалізму.

Цінність гедонізму у групі дівчат має два суттєвих зв'язки: негативний з досягненням ($r = -0,521$; $p = 0,00013$) та позитивний із владою ($r = 0,622$; $p = 0,00015$). Перше співвідношення свідчить про те, що орієнтація дівчат на задоволення здебільшого суперечить цілеспрямованості, притаманній досягненню. Натомість другий зв'язок вказує, що ті дівчата, хто прагнуть до задоволення, можуть також тяжіти до впливу і домінування.

Нарешті, найвища позитивна кореляція виявлена між відкритістю та самостійністю ($r = 0,684$; $p < 0,001$), що підтверджує наявність у дівчат тісного зв'язку між креативністю, інтелектуальною допитливістю та автономією в мисленні. Вони відкриті до нового досвіду, зазвичай прагнуть особистої свободи і менш схильні до зовнішнього контролю.

У групі юнаків (таблиця 2) встановлено прямі. Виявлено статистично значущі кореляції між наступними парами змінних

Таблиця 2

**Зміст і структура ідентичності в групі юнаків
(результати кореляційного аналізу за критерієм Спірмена)**

Індикатори	Критерій Спірмена	p-value (Стат. значимість)	Опис
1	2	3	4
Самоповага і Нейротизм	0,547799	0,00646	Зв'язок середній
Конформізм і Універсалізм	0,521846	0,00581	Зв'язок середній

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
Самостійність і Безпека	0,514639	0,01103	Зв'язок середній
Самостійність і Відкритість	0,523863	0,000018	Зв'язок середній
Стимуляція і Відкритість	0,51289	0,000019	Зв'язок середній
Універсалізм і Безпека	0,69141	0,000042	Зв'язок сильний/середній
Відкритість і Досягнення	-0,574429	0,000717	Зв'язок середній, обернений
Досягнення і Влада	0,564799	0,000606	Зв'язок середній
Відкритість і Самостійність	0,63187	0,000001	Зв'язок середній

У дослідженні юнаків простежуються низка статистично значущих кореляцій між показниками особистісних рис (методика «Велика п'ятірка»), самооцінкою (шкала Розенберга) та базовими цінностями (за методикою Шварца). Більшість зв'язків – середньої сили (коефіцієнти кореляції $r = 0,5-0,7$).

Одним із важливих результатів є позитивний середній зв'язок між самоповагою та нейротизмом ($r = 0,547$; $p = 0,006$). На перший погляд, така кореляція є дещо несподіваною, адже зазвичай нейротизм асоціюється із негативними емоційними станами та заниженою самооцінкою. У цьому випадку зв'язок, можливо, відображає певну парадоксальну реакцію юнаків – схильність до переживань або емоційної нестабільності може поєднуватися з підвищеною рефлексивністю, що водночас підтримує стійке уявлення про власну цінність.

Встановлено зв'язки між значущими цінностями юнаків. Зокрема, конформізм позитивно корелює з універсалізмом ($r = 0,522$; $p = 0,006$), що свідчить про парадоксальне поєднання соціальної адаптивності та широких гуманістичних переконань. Інакше кажучи, юнаки, схильні дотримуватися соціальних норм, водночас демонструють відкритість до цінностей рівності, справедливості та захисту інших. Такий симбіоз соціальної згоди та загальнолюдських орієнтацій може пояснюватися особливостями соціалізації в українському суспільстві, де гуманістичні ідеали часто пропонуються через традиційні канали виховання.

Самостійність тісно пов'язана з цінністю безпеки ($r = 0,515$; $p = 0,011$) та ще сильніше – з відкритістю ($r = 0,524$; $p < 0,001$), що вказує на гнучке поєднання автономії із прагненням до впорядкованого, безпечного середовища та відкритості до нових вражень. Така комбінація особливо характерна для юнацького віку того періоду життєдіяльності, коли прагнення до незалежності поєднується з потребою у підтримці й структурі.

Стимуляція – як потреба у новизні й ризику – також помірно пов'язана з відкритістю ($r = 0,513$; $p < 0,001$), що повністю відповідає теоретичним очікуванням. Обидві змінні характеризують орієнтацію на нові враження, гнучкість мислення та емоційний пошук.

Найсильніший позитивний зв'язок у вибірці юнаків зафіксовано між універсалізмом і безпекою ($r = 0,691$; $p < 0,0001$). Ця кореляція вказує на те, що юнаки, які цінують рівність і захист прав інших,

водночас прагнуть стабільності та передбачуваності. Це узгоджується з гіпотезою, що в умовах соціальної нестабільності молодь може цінувати водночас і гуманізм, і соціальний порядок.

Обернені зв'язки також викликають інтерес. Відкритість має помітний зворотний зв'язок із досягненням ($r = -0,574$; $p = 0,0007$), що, ймовірно, свідчить про напругу між креативністю, спонтанністю та орієнтацією на конкретний результат. Подібно до цього, досягнення й влада мають позитивний зв'язок ($r = 0,565$), що означає, що у юнаків прагнення до особистих успіхів, визнання та високих результатів у діяльності часто поєднується з орієнтацією на вплив, контроль і домінування над оточенням. Інакше кажучи, ті, хто прагнуть бути успішним, водночас схильні до лідерських амбіцій і бажання мати вагомий соціальний статус або авторитет. Такий зв'язок є типовим для юнацького віку, коли індивідуальні досягнення часто розглядаються як засіб самоствердження в соціальній ієрархії.

У групі студентів-філософів виявлено низку статистично значущих зв'язків між ціннісними орієнтаціями та особистісними рисами за критерієм Спірмена. Найсильніший позитивний зв'язок простежується між гедонізмом і досягненням ($r = 0,71462$; $p < 0,001$), а також між досягненням і безпекою ($r = 0,73275$; $p < 0,001$). Це свідчить про те, що студенти, які прагнуть задоволення, водночас орієнтовані на досягнення успіху, а ті, хто прагне досягнень, також надають великого значення стабільності й передбачуваності (таблиця 3).

Досягнення мають помітні середні позитивні зв'язки з доброзичливістю ($r = 0,57432$), гедонізмом ($r = 0,5652$) та владою ($r = 0,62716$), що свідчить про їхній взаємозв'язок як з соціальним схваленням, так і з прагненням до контролю й домінування. Влада пов'язана з самостійністю ($r = 0,52485$), що вказує на орієнтацію на автономію в досягненні впливу. Цінність безпеки має середній позитивний зв'язок з універсалізмом ($r = 0,51302$), що може відображати прагнення студентів до гармонії, передбачуваності та загального блага.

Серед особистісних рис за моделлю «Великої п'ятірки» екстраверсія виявляє середній позитивний зв'язок із цінністю стимуляції ($r = 0,54107$), тобто потреба в новизні та активності більш характерна для відкритих і соціально активних студентів-філософів. Водночас спостерігається обернено пропорційний зв'язок між екстраверсією і нейротиз-

Таблиця 3

**Зміст і структура ідентичності в групі студентів-філософів
(результати кореляційного аналізу за критерієм Спірмена)**

Індикатори	Критерій Спірмена	p-value (Стат. значимість)	Опис
Гедонізм і Досягнення	0,71462	0,000107	Зв'язок сильний
Досягнення і Доброзичливість	0,57432	0,0074	Зв'язок середній
Досягнення і Гедонізм	0,5652	0,000007	Зв'язок середній
Досягнення і Безпека	0,73275	0,000089	Зв'язок сильний
Влада і Самостійність	0,52485	0,000531	Зв'язок середній
Влада і Досягнення	0,62716	0,000014	Зв'язок середній/сильний
Безпека і Універсалізм	0,51302	0,000074	Зв'язок середній
Екстраверсія і Стимуляція	0,54107	0,000509	Зв'язок середній
Екстраверсія і Нейротизм	-0,57440	0,000276	Зв'язок середній, обернений
Сумлінність і Екстраверсія	-0,6411	0,000067	Зв'язок середній, обернений

Таблиця 4

**Зміст і структура ідентичності в групі студентів-психологів
(результати кореляційного аналізу за критерієм Спірмена)**

Індикатори	Критерій Спірмена	p-value (Стат. значимість)	Опис
Досягнення і Конформізм	0,63156	0,000049	Зв'язок середній
Досягнення і Універсалізм	0,55219	0,00064	Зв'язок середній
Досягнення і Гедонізм	0,79152	0,000007	Зв'язок сильний
Досягнення і Безпека	0,62175	0,000789	Зв'язок середній
Влада і Самостійність	0,61385	0,000531	Зв'язок середній
Влада і Стимуляція	0,59073	0,00008	Зв'язок середній
Екстраверсія і Самоповага	-0,57301	0,003007	Зв'язок середній, обернений
Екстраверсія і Доброзичливість	0,563172	0,00002	Зв'язок середній
Екстраверсія і Влада	0,57926	0,000545	Зв'язок середній
Сумлінність і Самоповага	-0,53325	0,000107	Зв'язок середній, обернений

мом ($r = -0,57440$), що збігається з класичними уявленнями про ці риси як протилежні за емоційною стабільністю. Цікаво, що сумлінність має обернений середній зв'язок з екстраверсією ($r = -0,6411$), що може свідчити про внутрішню спрямованість і обережність у поведінці сумлінних студентів, у порівнянні з більш відкритими й соціально активними особами.

У групі студентів-психологів виявлено низку статистично значущих зв'язків між ціннісними орієнтаціями та особистісними рисами за критерієм Спірмена. Найсильніший зв'язок виявлено між досягненням і гедонізмом ($r = 0,79152$, $p = 0,000007$), що свідчить про тісну взаємозалежність між прагненням до успіху та орієнтацією на задоволення. Це логічно узгоджується з уявленнями про молодь, для якої особисті досягнення переважно асоціюються з можливістю насолоджуватися життям. Інші зв'язки досягнення також демонструють середню позитивну силу кореляції з конформізмом ($r = 0,63156$), універсалізмом ($r = 0,55219$) і безпекою ($r = 0,62175$). Така картина свідчить про прагнення до гармонії між особистими амбіціями і відповідністю соціальним нормам, а також потребою в стабільності (таблиця 4).

Влада також виявила значущі позитивні зв'язки з самостійністю ($r = 0,61385$) та стимуляцією ($r = 0,59073$), що вказує на настановлення студентів на самореалізацію через домінування і вплив. Такий тип мотивації притаманний особам, які орієнтуються на досягнення лідерських позицій, інноваційність і активну життєву позицію.

Цікаві результати спостерігаються щодо екстраверсії. Зокрема, виявлено середній позитивний зв'язок між екстраверсією і доброзичливістю ($r = 0,56317$) та владою ($r = 0,57926$), що підтверджує гіпотезу про те, що соціально активні особи частіше виявляють як схильність до впливу, так і до теплих міжособистісних стосунків. Водночас екстраверсія має середній обернений зв'язок із самооцінкою ($r = -0,57301$), що може свідчити про наявність прихованої емоційної напруги чи нестійкої самооцінки у соціально активних осіб.

Подібна тенденція спостерігається і в осіб з високим рівнем сумлінності – цей показник має середній негативний зв'язок із самооцінкою ($r = -0,53325$), що вказує на можливу самокритичність, підвищені внутрішні стандарти або схильність до перфекціонізму.

Висновки. Загалом, отримані результати дозволяють зрозуміти те, як поєднуються різні аспекти ціннісних орієнтацій і рис особистості у студентів, а також підкреслюють значущість їхнього взаємовпливу на рівні психосоціального функціонування. Юнакам властиві як гармонійні поєднання (наприклад, відкритість – стимуляція – самостійність), так і певні конфлікти цінностей (відкритість та досягнення). Це свідчить про складну структуру їхньої особистісної та ціннісної сфери, які водночас прагнуть незалежності, творчості, моральності, але й орієнтовані на безпеку, соціальні норми та досягнення.

Дівчатам властива структурна цілісність та взаємозалежність особистісних рис і ціннісних орієнтацій. Цінності, пов'язані з особистісним зростанням та свободою, гармонійно поєднуються поміж собою, тоді як орієнтації на владу або соціальну стабільність вступають у певну суперечність. Це дає підстави для глибшого розуміння ціннісно-сислової сфери особистості, як системи її життєвих орієнтирів, смислів, переконань, її зв'язків із самоповагою та особистісними рисами як ідентитетами життєтворчості особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

- Аршава І. О. (ред.). Соціальна ідентичність особистості в модернових умовах: монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018.
- Бацанова Ю. О. Соціальна ідентичність в ракурсі конструктивістської парадигми. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2009. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11502.html>
- Бігун О. (ред.). Ідентичність: текстуальні виміри: колективна монографія. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 1921.
- Бондаренко В. Д., Жадан І. В. (ред.). Політична картина світу студентської молоді: психологічні проблеми формування. Київ : Міленіум. 2017.
- Васютинський В. О. Українська ідентичність російськомовних: між відчуженням і дорученням. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства (с. 28–29). Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2001.
- Головаха Є. Уявлення про достатність соціальних благ як показник адаптації населення до суспільних змін в Україні. Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін, 6 (20), 68–75. Київ : Інститут соціології НАН України., 2019.
- Головаха Є., Паніна Н. Соціальне самопочуття населення та тенденції соціальних змін в Україні. У Україна – 2003. Моніторинг соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2003.
- Грабовська С. Л., Петровська І. Р. Особливості світосприйняття та ціннісно-мотиваційної сфери студентів з різним типом громадянської ідентичності. Проблеми сучасної психології, 2017. № 35, 130–144.
- Губеладзе І. Сільська молодь у місті: пошук ідентичності. Київ : Міленіум, 2016.
- Данилюк І. В., Шиковець С. О. Проблема впливу етнолінгвістичної ідентичності на психологічне благополуччя та здоров'я особистості. Актуальні проблеми психології. 2019. № 4 (15), 25–32.
- Данилюк І. Соціальна ідентичність особистості в модернових умовах: колективна монографія / І. Аршава, К. Безверха, О. Богучарова, І. Данилюк та ін. Дніпро : Біла К. О., 2018.
- Коваленко А., Безверха К. Соціальна ідентичність як механізм адаптації особистості під час суспільної кризи. Український психологічний журнал. 2017. № 1 (3), 48–62.
- Луценко М. Фрустрація потреби у власності як чинник деформування ціннісно-сислової сфери молоді : дис. канд. психол. н. : 19.00.05. Київ, 2013. 180 с.
- Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. 2008. 405 с.
- Павленко В., Перепелиця М. Взаємозв'язок психологічного благополуччя та соціальної ідентичності у студентів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2016. № 61, 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2016_61_7
- Петровська І. Р. До проблеми множинності громадянської ідентичності особистості. Проблеми політичної психології: збірник наукових праць. 2017. № 5 (19), 348 с.
- Синельников Р. Ю. До проблеми розробки типів громадянської ідентичності української молоді. Український психологічний журнал. 2017. № 2, 150–163. Київ : Міленіум.
- Снігур Л. А. Психологія становлення громадянськості особистості : автореф. дис. д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2005. 32 с.
- Сокур'янська Л., Остроухова Г. Дефіцит громадянської ідентичності молоді як соціокультурний феномен: чинники актуалізації. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2008. С. 520–525.
- Стасюк Г. Особливості формування етнокультурної та громадянської ідентичності в освітньому середовищі. Проблеми гуманітарних наук. Психологія. 2015. № 37, С. 237–246.
- Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір. Монографія. 2017.
- Титаренко Т. М. (ред.). Психологія життєтворення особистості в сучасному світі: монографія. Київ : Міленіум. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. 2016.
- Траверсе Т. Трансформація Я-концепції особистості: когнітивний аспект. Вісник Національного університету оборони України. 2023. № 5 (75). С. 151–156.
- Хазратова Н. Громадянська ідентичність у структурі особистісних ідентичностей. Проблеми політичної психології. 2015. № 2 (16), 428 с.
- Хомрач В. П. Політико-мовна ідентичність громадян України: стан та тенденції розвитку : автореф. канд. політ. наук : 23.00.03. Київ, 2015. 21 с.
- Tajfel H., Turner J. The social identity of intergroup behavior. In Psychology of Intergroup relations (pp. 7–24). Chicago. 1979.